

Aika entinen ei koskaan enää palaa

*Tutkimus kuuden sodan kokeneen suomalaisen suhtautumisesta
nykyajan nuorisoon*

Ola Laaksonen 2006

Helsingin yliopiston Viikin normaalikoulun lukio

Sosiaalipsykologia

Tiivistelmä

Tämä tutkimus selvittää kuuden ennen vuotta 1930 syntyneen, sodan kokeneen suomalaisen suhtautumistapoja nykyajan nuorisoon ja näiden suhtautumistapojen muodostumista.

Tutkimuksessa käytetyn aineiston kerääminen toteutettiin Oulunkylän kuntoutussairaalassa 23. syyskuuta 2005 haastatteleamalla kuutta ennen vuotta 1930 syntynyttä henkilöä – kolmea naista ja kolmea miestä. Haastatteluissa noudatettiin teemahaastattelun periaatteita: kysymysten runko oli muotoiltu etukäteen, mutta sitä varioitiin tarpeen mukaan haastattelutilanteen edetessä. Nauhoitetut haastattelut kirjoitettiin puhtaaksi ja jäsenneltiin. Aineiston analysoinnissa on noudatettu kvalitatiivisen aineiston analysoinnin periaatteita.

Kerätyn aineiston pohjalta on analysoitu niin haastateltujen henkilöiden suhtautumistapojen laatua kuin niiden muodostumista tutkimuskysymykseen ”*Millaisia suhtautumistapoja ikääntyneiden sodan kokeneiden henkilöiden keskuudessa on nykyajan nuorisoon, ja miten nämä suhtautumistavat muodostuvat?*” vastaten. Tulosten perusteella on muodostettu graafinen esitys suhtautumistavoista ja malli suhtautumistapojen muodostumisesta. Tutkimus osoitti ikääntyneillä olevan hyvin erilaisia käsityksiä nuorisosta. Suhtautumistapojen muodostumiseen vaikuttavat tekijät ovat kuitenkin kaikilla samantyyllisiä. Näitä tekijöitä luomani malli havainnollistaa sekä yleisesti että vaiheittaisesti, Ulric Neisserin havaintokehän periaatteen pohjalta.

Tutkimuksen aihe on ajankohtainen, sillä suurten ikäluokkien eläköityessä nuorten ja ikääntyneiden kohtaamiset tulevat varmasti lisääntymään. Arvomaailmojen erot sen sijaan säilynevät tulevaisuudessakin. Tällä tutkimuksella voi olla osaltaan ansionsa lisättäessä tietoisuutta ikääntyneiden suhtautumistavoista nuorisoon ja näiden suhtautumistapojen muodostumisesta. Tätä myötä myös nuorison ja ikääntyneiden välisiä suhteita voitaisiin mahdollisesti tarvittaessa parantaa. Tutkimus tarjoaa myös mahdollisuuden jatkotutkimukseen kehittämäni suhtautumistapojen muodostumista kuvaavan mallin testaamiseksi.

Sisällysluettelo

	Sivu
1. Johdanto	4
2. Tutkimuksen menetelmä	6
2.1. Esitetyt kysymykset ja tutkimuksen toteutus	8
3. Tulokset ja pohdinta	13
3.1. Suhtautumistavat	13
3.2. Suhtautumistapojen muodostuminen	18
4. Lopuksi	26
5. Kiitokset	28
6. Lähteet ja kirjallisuus	29
6.1. Lähteet	29
6.2. Kirjallisuus	29

1. Johdanto

”Nuoret ovat huligaaneja, jotka eivät saa nykyään enää mitään kunnollista aikaan, vetelehtivät ja lorvivat vain” – näin ajattelee ainakin nimimerkki ”Vanhat ajat kunniaan” Akaanseutu-lehden internetsivujen keskustelupalstalla.¹ Kommentti kuvastaa osuvasti myös sitä, mitä moni nuori ajattelee ikääntyneiden ajattelevan nuorisosta. Sukupolvien välinen kuilu on usein syvä ainakin nuoren näkökulmasta: ikääntyneisiin suhtaudutaan epäillen, ja vastaavasti ikääntyneet tuntuvat suhtautuvan nuoriin epäsuopeasti. Kadulla nyrpistetään nenää molempiin suuntiin: ikääntynyt syljeskelevälle nuorelle, nuori elämästä jo etääntyneelle vanhukselle.

Vai onko asia todella näin – suhtautuvatko ikääntyneet nuorisoon negatiivisesti? Ovatko 1920-luvulta nykypäivään nuorisossa ja sen käyttäytymisessä tapahtuneet muutokset todellakin luoneet sukupolvien välille muurin, vai onko tällainen käsitys vain perusteeton ennakkoluulo? Entä onko ikääntyneillä edes mahdollisuutta saada nykyajan nuorisosta omakohtaista tietoa – voihan olla, että heidän käsityksensä perustuvat vain skandaalihakuisiin uutisiin, jotka jättävät tuhansien isoäitien ja lastenlasten tehetket luonnollisesti vähemmälle huomiolle kuin harvinaiset seinien töhrinnät ja pahoinpitelyt? Jo yksikin negatiivinen kokemus nuorisosta saattaa luoda ns. vahvistusvääristymän²: ihmisen pitämään koko nuorisoa paheellisena ja etsimään vain tätä käsitystä tukevaa tietoa.

Suurin osa käsityksistä siitä, millaisia ikääntyneiden asenteet ja ennakkoluulot nuorisoon ovat, perustuu ainoastaan arkikokemuksiin ja median ja yleistävien ajatusmallien esittämiin käsityksiin ilkeistä mummoista tai joka viikonloppu humalahakuisesti alkoholia nauttivista nuorista. Tutkielmani tarkoituksena onkin ollut tuoda näiden käsitysten vastapainoksi tutkimustietoa. Nuorten ja ikääntyneiden väliset suhteet ovat lisäksi nykyisin varsin ajankohtainen kysymys: suurten ikäluokkien eläköityessä nuorten ja ikääntyneiden kohtaamiset tulevat varmasti lisääntymään. Tämän takia myös erityisesti suhtautumistapojen muodostumisen selvittäminen kiinnosti minua – voitaisiinhan mahdollisen negatiivisen suhtautumisen taustat selvittämällä kenties ehkäistä tulevia konflikteja.

Ikääntyneet ihmiset elämäkokemuksineen ja -tarinoineen ja toisaalta ehkä hieman konservatiivisine mielipiteineen ovat olleet aina minua lähellä: esimerkiksi suhteeni isovanhempiini on ollut aina rikas ja lämmin. Siksi lähdin lähestymään nuorten ja ikääntyneiden suhteita ikääntyneiden näkökulmasta. Ajattelin ikääntyneiden suhtautumisen selvittämisen olevan

¹ www.akaanseutu.fi/keskustelu/698847427335, 25.11.2006

² Kalakoski & al 2005, 136.

myös itselleni antoisampaa ja haastavampaa kuin nuorten suhtautumisen tutkimisen – tiesin hän jo suhteellisen hyvin, millaisia käsityksiä nuorten keskuudessa on ikääntyneistä.

Ottaessani selvää mahdollisuuksista tutkia ikääntyneiden suhtautumista nykyajan nuorisoon huomasin, että kohderyhmäksi ajatteleman ennen vuotta 1930-syntyneet suomalaiset olisivat kokeneet nuoruudessaan sodan. Tästä seurannut mahdollisuus tutkia nimenomaan sodan kokeneiden ikääntyneiden suhtautumistapoja nykyajan nuorisoon oli mielestäni erityisen kiehtova. Miten sodan kokeminen voisi vielä tuoda oman lisänsä henkilöiden suhtautumiseen yhä globaalimpaan ja vapaamielisempään nuorisoon?

Asetin tutkimuskysymyksen seuraavasti: *Millaisia suhtautumistapoja ikääntyneiden sodan kokeneiden henkilöiden keskuudessa on nykyajan nuorisoon, ja miten nämä suhtautumistavat muodostuvat?* Tutkielmani tavoitteena on ollut vastata näihin kysymyksiin mahdollisimman syvällisesti keräämäni aineiston pohjalta.

Valitsin haastatteluin toteuttamaani tutkimukseen osallistuneet siis seuraavin kriteerein: he ovat ennen vuotta 1930 syntyneitä suomalaisia ja he ovat kokeneet sodan läheisesti. Jotta tutkimuksessa voitaisiin mahdollisesti pohtia myös sukupuolten välisiä eroavaisuuksia nuorisoon suhtautumisessa, valitsin haastateltaviksi kolme naista ja kolme miestä. Toteutin tutkimuksen Oulunkylän kuntoutussairaalassa, joka on sodan kokeneiden ikääntyneiden ihmisten hoitoon erikoistunut sairaala.³ Tutkielmassa ei käytetä haastateltujen nimiä.

Puhuttaessa nykyajan suomalaisesta nuorisosta tutkielmassa tarkoitetaan noin 12 – 25-vuotiaita. Tämä määritelmä ei kuitenkaan ole tarkka, sillä haastateltaville ei tarkennettu käsitettä ”nuoriso”. Jokaisella haastatellulla on siis luultavimmin hieman erilainen käsitys nuorisoon kuuluvien iästä. Suhtautumisella puolestaan tarkoitetaan tutkielmassa haastatellun nuorisoa kohtaan kokemien asenteiden ja ennakko-odotusten muodostamaa kokonaisuutta – siis tapaa, jolla henkilö suhtautuu nuorisoon. Suhtautumistavalla käsitetään taas yksittäistä suhtautumismallia, esimerkiksi luottavaista tai varautunutta suhtautumista. Ymmärrän asenteet jokseenkin pysyviksi ja harkituksi suhtautumistavoiksi, jotka muodostavat tunteita, uskomuksia ja myös tekoja. Niiden pohjalla on arvoja, eli ihmisen käyttäytymistä ja päämääriä ohjaavia pysyviä tavoitteita, kuten turvallisuus.⁴ Asenteisiin vaikuttavat myös henkilön kokemukset asennoitumisen kohteesta, tutkimukseni tapauksessa nykyajan suomalaisesta nuorisosta. Ennakko-odotukset ovat puolestaan suhteellisen vähän objektiivista ja omakohtaista tietoa sisältäviä, reaktionomaisia suhtautumismalleja.⁵ Näiden osatekijöiden muodostamien suhtautumistapojen kuvaamisen lisäksi pyrin kartoittamaan niiden taustoja ja syntymistä.

³ www.oulunkylankuntoutussairaala.fi, 27.11.2005.

⁴ Peltola & al 1999, 53.

⁵ Himberg & Jauhiainen 1998, 204.

Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi ennakko-odotusten alkuperä, asenteiden pohjalla olevat arvot ja haastatellun henkilökohtaiset kokemukset nuorisosta. Tutkielma kuuluu sosiaalipsykologian eli ihmisten välistä vuorovaikutusta ja ryhmien toimintaa tutkivan psykologian osaluueen⁶ piiriin. Sosiaalipsykologian näkökulmasta yksilön toimintaa pyritään selittämään juuri yksilön asenteiden, arvojen, ennakkoluulojen ja yksilön ja ryhmän välisten vuorovaikutuskokemusten avulla. Näiden tekijöiden selvittämiseen tutkielmani onkin kohdentunut.

2. Tutkimuksen menetelmä

Valitsin tutkimukseni menetelmäksi kvalitatiivisen eli laadullisen metodin, koska koin sen edut tutkimuskysymystäni koskevan aineiston keräämisessä ylivoimaisiksi kvantitatiiviseen eli määrälliseen metodiin verrattuna. Suurella otoksella toteutetun kvantitatiivisen tutkimuksen etuna on sen tulosten yleistettävyyden suurempaan ihmisjoukkoon.⁷ Mielestäni kvalitatiivisen metodin tarjoama mahdollisuus tutustua asian eri puoliin syvällisemmin oli kuitenkin kiinnostavampi. Kvalitatiivinen metodi on myös omiaan tuomaan enemmän ja rikkaampia näkökulmia tutkimuskysymykseeni. Kvalitatiivisen aineiston analysointi on myös mielestäni kvantitatiivisen aineiston analysointia mielenkiintoisempaa: siinä tutkijalla on aktiivisempi rooli arvoituksen ratkaisijana. Tutkimuskysymykseni kannalta tutkittavia oli myös helpompaa löytää kvalitatiiviseen kuin kvantitatiiviseen tutkimukseen, johon tutkittavia olisi tarvittu huomattavasti enemmän.

Tutkimuksen metodin valinnan jälkeen valitsin mielestäni monipuolisimmin tutkimuksen tarkoitusta eli suhtautumistapojen selvittämistä palvelevan tiedonkeruutavan. Katsoin haastattelun olevan tutkimukseni kannalta havainnointia antoisampi tiedonkeruutapa. Havainnoinnilla, esimerkiksi tutkimalla ikääntyneiden käytöstä heidän kohdatessaan nuorisoa, olisi saatu esille ainoastaan ulkoinen suhtautuminen. Tällöin mielestäni erityisen kiinnostavat suhtautumistapojen pohjalla olevat arvot, ennakko-odotukset ja henkilökohtaiset kokemukset olisivat kuitenkin jääneet selvittämättä. Haastattelu taas tarjosi näiden seikkojen tutkimiselle huomattavasti paremmat mahdollisuudet.

Seurasin tutkimuksessa teemahaastattelun⁸ periaatteita. Muotoilin valmiiksi kysymysten rungon, mutta varioin sitä tarpeen mukaan: jätin kysymättä aiheettomiksi toteamiani kysymyksiä ja esitin tarvittaessa myös lisäkysymyksiä.

⁶ Peltola & al 1999, 152.

⁷ Himberg & Jauhiainen 1998, 193.

⁸ Himberg & Jauhiainen 1998, 197.

Valitsemani tutkimusmenetelmä ja tiedonkeruutapa eivät ole kuitenkaan täysin ongelmattomat. Kvalitatiivisen tutkimuksen toteutuksessa tulee ottaa huomioon erityisesti se, että tutkimuksen tekijä vaikuttaa käyttäytymisellään ja läsnäolollaan haastateltaviin.⁹ Erityisen mielenkiintoisen ja toisaalta myös hankalan tästä ongelmasta teki tutkimuksessani se, että minä haastattelijana kuulun nykyajan nuorisoon, johon suhtautumista tutkin. Näin ollen haastateltujen kokemukset minusta saattoivat vaikuttaa osaltaan heidän kokonaiskäsityksensä nykyajan nuorisosta ja täten heidän vastauksiinsa haastattelussa.

Usein haastateltava pyrkii myös haastattelijan miellyttämiseen tai arkojen asioiden kaudisteleamiseen. Tutkimuksessani tästäkin seikasta teki vielä tavallista hankalamman minun kuulumiseni nuorisoon. Haastateltavat saattoivat ajatella esimerkiksi, että heidän negatiiviset vastauksensa saisivat minut ärsyyntyneeksi, ja että heidän vastaustensa levitessä mahdollisesti laajemmalle (esimerkiksi ystäväpiiriini) ne saattaisivat aiheuttaa nuorisossa entistä negatiivisempia tunteita ikäänntyneitä kohtaan.

Pyrin välttämään näiden tekijöiden tutkimuksen luotettavuutta haittaavia vaikutuksia luomalla käyttäytymiselläni ja pukeutumisellani itsestäni nuorison edustajana mahdollisimman neutraalin kuvan. Lisäksi pyrin kysymysten asettelulla luomaan aluksi leppoisaa ja helppoa tunnelmaa: ensimmäisinä esitetyt kysymykset koskivat haastatellun yleistä taustaa. Jos heti alusta alkaen haastatelluille esitetyt kysymykset olisivat olleet hyvin hankalia, he olisivat saattaneet pelästyä tai vaivautua ja antaa seuraaviinkin kysymyksiin varautuneempia vastauksia. Eräs haastatelluista sanoikin haastattelun lopuksi tilanteen olleen hänen odotuksiaan paljon helpompi.¹⁰

Pyrin tieteellisen tutkimuksen peruskriteereihin objektiivisuuteen ja luotettavuuteen¹¹ tähdätessäni myös muotoilemaan kysymykset mahdollisimman vähän haastateltavan vastauksia ohjaileviksi. Yritin tehdä kysymyksistä myös tutkimuksen kannalta aiheellisia. Toisin sanoen pyrin siis siihen, että haastateltavan kuhunkin kysymykseen antama vastaus heijastaisi jollain tavalla hänen suhtautumistaan nuorisoon. Näiden kysymysten lisäksi esitin haastatelluille myös kysymyksiä, joiden tarkoitus oli kartoittaa haastateltavan taustoja, sillä myös kokemusten voidaan katsoa vaikuttavan suhtautumistapoihin.

⁹ Himberg & Jauhiainen 1998, 193.

¹⁰ Haastattelu 3.

¹¹ Peltola & al 1999, 113.

2.1. Esitetyt kysymykset ja tutkimuksen toteutus

Seuraavassa esitetään haastatelluille esitettyjen kysymysten runko. Esitän kysymysten rungon yleisestä käytännöstä poiketen omana lukunaan siksi, että kysymykset näyttelevät niin suurta roolia tutkimukseni toteutuksessa ja tuloksissa – niin hyvässä kuin mahdollisesti pahassakin. Kunkin kysymyksen alle olen perustellut sitä, miksi koin kysymyksen tärkeäksi tutkielman kannalta ja mitä pyrin sillä selvittämään – kyseessä on siis eräänlainen hypoteesi siitä, mitä vastaus kertoo haastatellun suhtautumisesta nuorisoon.

1. Missä ja milloin olette syntyneet?
2. Missä asuite nuoruudessanne (maaseutua/kaupunkiseutua)?

Helpoilla kysymyksillä loin haastattelutilanteisiin aluksi vapaampaa tunnelmaa ja samalla pyrin personoimaan itselleni haastatellun ja kartoittamaan hänen taustojaan. Samalla yritin selvittää nuoruuden asuinolojen mahdollista vaikutusta haastatellun edellytyksiin suhtautua nykyajan nuorisoon. Esimerkiksi maaseudulla jo nuorena runsaasti raskaita töitä tehnyt henkilö saattaa odottaa nuorisolta enemmän sitkeyttä ja työkykyisyyttä kuin kaupungissa nuurutensa asunut henkilö. Nämä odotukset saattavat vaikuttaa suhtautumistapoihinkin.

3. Millainen nuoruus teillä oli?
4. Miten vanhempanne suhtautuivat teihin nuoruudessanne?
5. Minkä ikäisenä koitte sodan? Miten koitte sodan vaikuttaneen nuoruuteenne ja elämäänne tuolloin?

Pyrin kartoittamaan henkilöiden yleisiä mielikuvia sodan värittävästä nuoruudestaan ja selvittämään sitä, olivatko kokemukset esimerkiksi rankkoja tai helppoja, myönteisiä tai kielteisiä. Nämä kokemukset voivat heijastua odotuksiin, joita haastatellulla on nuorisosta. Pyrin selvittämään myös haastatellun vanhempien suhtautumisen vaikutusta hänen edellytyksiinsä suhtautua nykyajan nuorisoon. Jos vanhemmat ovat olleet haastateltua kohtaan todella ankaria hänen nuoruudessaan, hän saattaa kokea nykyaikaisen, löysemmän kasvatuksen huonontaneen nuorison käyttäytymistä. Toisaalta ankarien vanhempien kasvattama henkilö saattaa kokea myös myötätuntoa ankarasti kasvatettuja nuoria kohtaan.

6. Miten uskoisitte nykyajan nuorison pärjäävän sodassa?

Haastatellun vastaus heijastaa hänen suhtautumistaan: se viestii siitä, kokeeko haastateltu nuorison kunnollisena vai esimerkiksi laiskana tai pelkurimaisena.

7. Onko teillä lapsia? Millaista heidän käyttäytymisensä oli heidän nuoruudessaan?

Pyrin selvittämään, miten haastatellun kokemukset omien lastensa nuoruudesta voisivat vaikuttaa siihen, millaiseksi hän kokee nykyajan nuorison käyttäytymisen.

8. Onko teillä lastenlapsia?

9. Millaiset välit teillä on heihin (lastenlapsiin)?

10. Miten he (lastenlapset) suhtautuvat teihin?

Pyrin kartoittamaan sitä, millaisia kanavia haastatellulla on nuorison käyttäytymistä koskevan tiedon tai kokemusten saamiseksi. Pyrin selvittämään, miten lapsenlapset ovat mahdollisesti vaikuttaneet siihen, millaiseksi henkilö kokee nykyajan nuorison, eli millaisia käsityksiä muokkaavia kokemuksia henkilöllä on nuorisosta (vastausta analysoitaessa täytyi kylläkin ottaa huomioon se, kuuluvatko haastatellun lastenlapset nykyajan nuorisoon).

11. Onko teillä lähipiirissänne muuta nuorisoa?

12. Millaisia henkilökohtaisia kokemuksia teillä on nykyajan nuorisosta? Mistä muualta (esim. media tai ystäväpiiri) olette saanut tietoa nykyajan nuorisosta?

Kartoitin haastatellun suhtautumistapojen alkuperää ja pyrin myös selvittämään, kuten kysymyksissä 8 ja 10, onko haastatellulla ylipäättään mahdollisuuksia saada nykyajan nuorisosta omakohtaista tietoa, vai perustuvatko hänen käsityksensä pääasiassa yleisen mielipiteen, yksittäisten kielteisten kokemusten tai median luomiin ennako-odotuksiin.

13. Mitä mieltä olette nykyajan nuorisosta ja sen käyttäytymisestä?

14. Mistä piirteistä nykyajan nuorison käyttäytymisessä pidätte ja mistä ette pidä?

Pyrin selvittämään haastatellun käsityksiä ja ennako-odotuksia nuorisosta.

15. Oletteko pettynyt nykyajan nuorisoon tai vastaavasti ylpeä nuorisosta? Miksi?

16. Onko nuoriso muuttunut siitä, millaista se oli nuoruudessanne? Millä tavalla?

17. Mistä uskotte näiden muutosten johtuvan?

Pyrin selvittämään haastatellun mahdollista katkeruutta tai pettymystä tai toisaalta toiveikkuutta nuorisoa koskien. Onko haastatellun mielestä muutoksia tapahtunut ja ovatko nämä mahdolliset muutokset hyvä vai huono asia? Entä mistä muutokset johtuvat: ovatko ne nuorison omaa syytä tai saavutusta, vai kokeeko haastateltu niiden olevan esimerkiksi vanhempien ansiota? Tällaisista tekijöistä pyrin ottamaan selvää myös lisäkysymyksillä.

18. Miten uskotte sodan kokemisen vaikuttavan siihen, miten suhtaudutte nykyajan nuorisoon?

Selvitin, onko haastatellulla itse kuvaa siitä, miten sodan kokeminen on vaikuttanut hänen suhtautumiseensa. Vastauksen ajattelin antavan mahdollisesti lisänäkökulmaa aiempiin sodan vaikutuksia koskeneisiin kysymyksiin 5 ja 6.

19. Millaisen kuvan uskotte nykyajan nuorisolla olevan ikääntyneistä ihmisistä? Entä sodan kokeneista? Millaisen kuvan haluaisitte heillä olevan?

Haastatellun vastaus kysymykseen kertoo paitsi hänen henkilökohtaisista kokemuksistaan ja tulkinnoistaan nuorison käyttäytymisestä, myös asenteiden ja ennako-odotusten muodostamasta suhtautumisesta. Erityisesti silloin, kun haastatellulla ei ole juurikaan omakohtaisia kokemuksia nuorison suhtautumisesta ikääntyneisiin, hän heijastaa vastauksellaan luulojaan ja arvioitaan asiasta. Näitä arvioita suhtautuminen puolestaan värittää. Jos suhtautuminen on yleisesti ottaen positiivista, ovat arviot luultavasti myös positiivisempia kuin suhtautumisen ollessa negatiivisväritteistä. Kysymys ”Millaisen kuvan haluaisitte heillä olevan?” kertoo myös haastatellun toiveiden toteutumisesta tai mahdollisista pettymyksistä.

20. Millaisia ominaisuuksia ihmisessä arvostatte?

21. Onko nykyajan nuorisossa mielestänne näitä ominaisuuksia?

Selvitin suhtautumistapoihin vaikuttavien asenteiden pohjalla olevia arvoja ja näiden arvojen toteutumista nykyajan nuorisossa. Arvojen toteutuminen taas voi vaikuttaa suhtautumiseen. Kärjistetysti arvojen toteutuessa asenteet olisivat myönteisempiä kuin haastatellun arvojen ja nuorison käytöksen ollessa ristiriidassa.

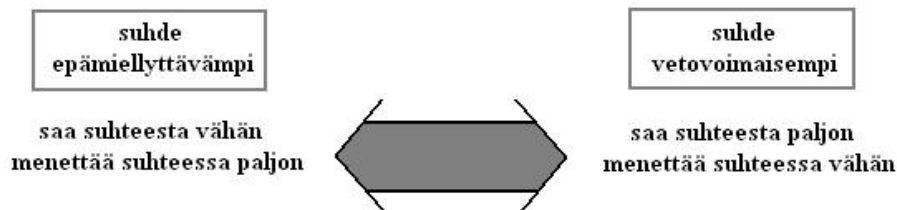
22. Mitä annettavaa teillä on mielestänne nykyajan nuorisolle?

23. Mitä annettavaa nykyajan nuorisolla on teille?

Alun perin George Homansin esittelemän sosiaalisen vaihdon teorian mukaan sosiaalisen käyttäytymisen perustana on se, miten ihmiset kokevat hyötyvänsä toisistaan.¹² Ihminen etsii sosiaalisissa tilanteissa etuaan ja arvostaa sellaisia ihmisiä, joista hän olettaa hyötyvänsä jontekin. Ihminen vertaa sosiaalisissa suhteissaan sitä, kuinka paljon hän suhteesta saa, siihen, kuinka paljon hän suhteessa menettää ja joutuu antamaan. Hän hakeutuu etunsa etsinnässä näin ollen mieluiten ihmissuhteisiin, joista hän kokee hyötyvänsä enemmän, kuin suhteessa häviävänsä. Kysymysten 22 ja 23 tehtävänä onkin ollut selvittää, kuinka paljon henkilö ko-

¹² www.uta.fi/tyt/avoin/verkko-opinnot/sosiaalipsykologia/kulttuuri.html, 27.11.2006.

kee voivansa antaa nuorisolle ja kuinka hyödyllisenä henkilö kokee nuorison itselleen. Tällöin voidaan Homansin teoriaan perustuen pohtia sitä, miten haastatellun suhtautumiseen vaikuttaa hänen nuorisosta saamansa hyödyn ja nuorisoon uhrattujen voimavarojen erotus. Kärjistäen tämä tarkoittaisi sitä, että mitä enemmän haastateltu kokee hyötyvänsä nuorisosta siihen verrattuna, kuinka paljon hän kokee joutuvansa uhraamaan nuorison edestä, sitä suopeammin hän suhtautuisi nuorisoon. Henkilö, joka ei koe hyötyvänsä nuorisosta millään tavalla, mutta joka kokee joutuvansa antamaan sille paljon, suhtautuisi puolestaan nuorisoon negatiivisemmin. Asia ei kylläkään ole usein näin mustavalkoinen. Esimerkiksi monet ikäänntyneet tuntuvat tulevan tyytyväisiksi jo siitä, kun he saavat antaa jälkipolvilleen jotain. Jälkipolvilla ei taas tarvitse olla heille muuta annettavaa kuin kiitollisuutensa. Kuvassa 1 sosiaalisen vaihdon teoria on esitetty omana mallinnukseni: suhde on vetovoimainen, kun siitä saa paljon ja siinä menettää vähän.

Kuva 1: Homansin sosiaalisen vaihdon teoria

24. Miten kokemusten mukaan ikäänntyneet yleisesti suhtautuvat nuorisoon?

Kysymyksellä oli kaksi pääasiallista tarkoitusta. Ensinnäkin pyrin kysymyksellä selvittämään, millaista suhtautuminen yleisesti ottaen ikäluokassa on – onhan haastateltu kyseisen ikäluokan edustajana jokseenkin kykenevä esittämään tästä arvionsa. Toiseksi vastaus kysymykseen heijastaa myös henkilön omaa suhtautumista nuorisoon. Ulric Neisserin vuonna 1976 esittämän havaintokehän periaatteen mukaan ihmisen havaintoihin ja havaintojen tulkintoihin vaikuttavat hänen aiemmat muistitietonsa, toiveensa, odotuksensa ja mielipiteensä eli ns. sisäiset mallinsa.¹³ Tutkielmaani sovellettuna havaintokehän periaate tarkoittaa, että jos haastateltu on esimerkiksi itse todella tyytyväinen nuorisoon, hänen omat mielipiteensä suuntaavat häntä havaitsemaan myös ikätovereidensa mielipiteistä positiivisia puolia. Vastaavasti, jos haastatellulla on hyvin negatiivisia käsityksiä nuorisosta, hän saattaa havainnoida muiden mielipiteistä helpommin negatiiviset puolet ja korostaa niitä vastauksessaan. Havaintokehän lisäksi kysymyksen kohdalla voidaan soveltaa vahvistusvääristymän käsitettä: yksilö ei helposti arvioi tekemiensä yleistysten todenmukaisuutta, vaan etsii vain niitä tuke-

¹³ Kalakoski & al 2005, 17.

vaa tietoa.¹⁴ Käsitettä voi soveltaa kuin havaintokehän periaatetta: haastatellun mielipide yleisestä suhtautumisesta voi heijastaa paljolti hänen omaa suhtautumistaan.

25. Mistä uskotte tällaisen yleisen suhtautumistavan johtuvan ja mitä mieltä olette siitä? Kysymyksen tehtävänä oli selvittää, pystyykö haastateltu itse tiedostamaan suhtautumisen pohjalla olevien asenteiden ja jopa ennakkoluulojen alkuperää. Kysymyksen toisella osalla annettiin haastatelluille myös mahdollisuus heijastaa omaa suhtautumistaan.

Toteutin haastattelut 23. syyskuuta 2005 kello 12.00–16.45 Oulunkylän kuntoutussairaalassa Helsingissä johtaja Veikko Puputin kanssa sähköpostitse käydyn kirjeenvaihdon jälkeen. Haastattelin kutakin haastateltavaa yksitellen – ensin kolme miestä, sitten kolme naista. Kuntoutussairaala valitsi haastateltavat satunnaisesti halukkaiden joukosta. Kaikki haastatellut nauhoitettiin haastateltujen suostumuksella.

Kvalitatiiviselle aineistolle, tässä tapauksessa nauhoitetuille haastatteluille, on ominaista sen monimuotoisuus, moniselitteisyys ja vivahteikkaus.¹⁵ Huomasin tämän hyvin konkreettisesti: haastatteluin keräämäni aineisto on todellakin hyvin moninaista ja ilmauksellisesti rikasta tarinoineen ja elämänviisauksineen. Esitetyistä n. 25 kysymyksestä monet antoivat haastatellulle mahdollisuuden vapaaseen tuntemustensa ja kokemustensa heijastamiseen, mikä johti runsaan ja osittain vain löyhästi tutkimuskysymystä koskevan aineiston syntyyn.

Aineiston analysoinnissa olenkin pyrkinyt sen laajuuden ja monimuotoisuuden vuoksi keskittymään lähinnä haastattelujen sisältöön niiden muodon sijasta. Suuren, paikoin vain löyhästi tutkimuskysymystä koskevan aineiston vuoksi en pitänyt esimerkiksi tarkkaa diskurssianalyysiä eli puheen rakenteiden takana olevan sanoman arviointia¹⁶ mielekkäänä.

Litteroituani haastattelut nauhalta erotinkin tästä aineistosta oleellisiksi kokemani (ts. tutkimuskysymystä koskevat) kohdat ennen analysointia. Erityisen tärkeiksi kokemiani kohtia kommentoin ja tiivistin kursivoidulla tekstillä. Tämän jälkeen liitin kustakin haastattelusta samaan kysymykseen vastaavat tai samasta asiasta kertovat vastaukset yhteen, ryhmittelin ne omien otsikoidensa alle ja nimesin haastatellun mukaan (ensimmäiseksi haastateltu mies ”M1”, toiseksi haastateltu nainen ”N2” jne.). Näin tiivistettyä aineistoa, johon olen siis ryhmitellyt oleellisimmat vastaukset kysymyksittäin, analysoin luvussa 3. Tutkielman pituudelle asetetun rajoituksen vuoksi en ole liittänyt aineistoa tutkielmaan.

¹⁴ Kalakoski & al 2005, 136.

¹⁵ Alasuutari 1993, 67.

¹⁶ Himberg & Jauhiainen 1998, 199–200.

3. Tulokset ja pohdinta

Kvalitatiivisen aineiston analysoinnin vaiheet ovat Pentti Alasuutarin mukaan havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen.¹⁷ Havaintojen pelkistämisen olen tehnyt etsiesäni litteroiduista haastatteluista oleellisimmat, tutkimuskysymykseen vastauksia tarjoavat kohdat ja ryhmitellessäni ne kysymyksen ja vastaajan mukaan.

Seuraavassa pyrin tämän aineiston perusteella ratkaisemaan arvoituksen: siis vastamaan tutkimuskysymykseeni. Osa 3.1. (Suhtautumistavat) vastaa pääasiassa kysymykseen ”Millaisia suhtautumistapoja ikääntyneiden sodan kokeneiden henkilöiden keskuudessa on nykyajan nuorisoon?” ja keskittyy myös tutkimustulosten esittelyyn. Osa 3.2. (Suhtautumistapojen muodostuminen) käsittelee taas tutkimuskysymyksen osaa ”Miten nämä suhtautumistavat muodostuvat?” Osioita ”Tulokset” ja ”Pohdinta” ei ole erotettu toisistaan. Ne kytkeytyvät yhteen: tulokset johdattavat pohdintaan.

3.1. Suhtautumistavat

Esittelen seuraavassa tiivistetysti haastateltujen vastauksia ja niiden kuvastamaa suhtautumista, minkä jälkeen pyrin luomaan suhtautumistavoista yleiskuvan.

Ensimmäiseksi haastatellun naisen (N1, s. Viipurissa 1926) suhtautuminen nuorisoon on ennen kaikkea luottavaista. Hänellä oli nuorisosta positiivisia kokemuksia: hän tuntee itsensä jopa etuoikeutetuksi lähipiirinsä nuorten asiallisen käyttäytymisen ansiosta. Hän kokee, että nuorisolla on vielä hänelle paljon annettavaa – esimerkkinä tunne, että vanhastakin ihmisestä välitetään. N1:n ja nuorison arvomaailmaa ja ajattelutapoja voidaan pitää vastausten perusteella samantyyppisinä. Hän kertoi esimerkiksi tulevansa usein toimeen paremmin nuorten kuin ikätovereidensa kanssa. Hänen suhteensa nuorisoon on kuitenkin erityislaatuinen, mistä kertoo hänen vastauksensa kysymykseen 24: ”Siis mun ikäiset ystävät eivät ymmärrä että mä tuun toimeen nuorten kanssa. Että kyllä se pikkusen erilainen on tää mun suhtautuminen nuorisoon kun mun omat ikätoverit.”

Toisaalta hänen suhtautumisensa ei ollut ainoastaan ylistävää: hän löysi nuorisosta huonoja puolia ja katsoi, että nuorison pitäisi muuttaa käyttäytymistään. Syy ei ole hänen mielestään kuitenkaan ainoastaan nuorisossa: myös vanhempien pitäisi hänen mukaansa muuttaa suhtautumistaan nuorisoon. N1 kertoi, että hänellä on nuorisoon kuuluva hyvä ystä-

¹⁷ Alasuutari 1993, 23.

vä, jonka kanssa hän viettää viikoittain aikaa, esimerkiksi keskustellen ja auttaen tätä opiskelussa. Tämä suhde on hänelle hyvin tärkeä ja vastavuoroinen: hän uskoi sekä nuoren että hänen itsensä saavan suhteesta paljon. Lisäksi hänellä on läheisiä, nuorisoon kuuluvia kummilapsia.

Hän kertoi, että hänen työnsä nuorisokasvattajana on auttanut häntä suhtautumaan nuorisoon luottavaisesti. Hän tunsi, että nuoruudessaan häntä kohdeltiin huonommin kuin sisartaan, koska hän sairasti paljon. Hän ei esimerkiksi päässyt opiskelemaan, vaan teki jo nuoruudessaan paljon töitä. Tästä ei ole kuitenkaan hänen kohdallaan ole aiheutunut katkeruutta, vaan asenne, että kaikkia nuoria tulisi kohdella samanarvoisesti lähtökohdista ja opineisuudesta riippumatta.¹⁸

Toiseksi haastateltu nainen (N2, s. Kotkassa 1928) oli sekä tyytyväinen että tyytymätön nykyajan nuorisoon, mutta enemmän hän korosti toiveikkuuttaan. Hän koki nuorisolla olevan hänelle vielä annettavaa ja nuorisossa olevan hänen arvostamiaan ominaisuuksia.

Hänen mielestään nuorison yleiselle tilalle pitäisi kuitenkin tehdä jotain, esimerkiksi tiukentamalla kasvatusta. Hän pelkäsi erityisesti sitä, että nuoriso on muuttumassa välinpitämättömäksi läheisiään kohtaan, vaikka ajattelikin nuorten kohteliaisuuden olevan lisääntymässä. Hän koki nykyajan nuorison suhtautumisen sotaan ja ikääntyneisiin paremmaksi kuin vähän aikaa sitten. Hän kuitenkin harmitteli sitä, että nuoriso tuntuu kohdistavan ilkevyyden nimenomaan ikääntyneisiin ja avuttomiin. Kun ennen oli hänen mukaansa halveksuttavaa lyödä ikääntynyttä, ikääntyneen pahoinpitely tuntuu nykyisin hänestä olevan esimerkiksi yleinen rahaa tarvitsevien huumenuorten keino.

N2 oli myös kokenut henkilökohtaisesti epämiellyttävän kohtaamisen nuoren kanssa: nuori tyttö oli hyökännyt kadulla häntä kohti. Tämä ei kuitenkaan ollut vaikuttanut hänen yleiseen suhtautumiseensa. Hän piti tapausta ikävänä poikkeuksena ja ajattelee, ettei häiriökäyttäytyminen ole nuorten omaa syytä. Hän myös totesi ilkevyyden johtuvan useimmiten ryhmäpaineesta. N2 sanoi nuorisoon suhtautumisen olevan ikääntyneiden keskuudessa kuitenkin hyvin kahtiajakautunutta: useimmat hyväksyvät, mutta jotkut ovat ankarasti vastaan. Hän ajatteli negatiivisen suhtautumisen johtuvan usein siitä, että nuorisosta vain ikävät poikkeukset tulevat yleensä mediassa esille.¹⁹

¹⁸ Haastattelu 4.

¹⁹ Haastattelu 5.

Kolmanneksi haastateltu nainen (N3, s. Pohjois-Suomessa 1921) suhtautui nuorisoon erittäin myönteisesti. Hän oli positiivisuudessaan ajoittain jopa hyökkäävä ja kiirehti vastaamaan nuorisoa ylistävästi. Pieniä epäilystä kuvastavia kommentteja lukuun ottamatta hänen suhtautumisensa oli todella luottavaista. Hänen mielestään nuoriso on kehittynyt parempaan suuntaan ja nuorisossa on hänen arvostamiaan ominaisuuksia. Hän kyllä totesi huonompia-kin yksilöitä olevan, mutta sanoo heidän olevan poikkeuksia, joita ei tarvitse ottaa huomioon puhuttaessa yleisesti nuorisosta. Hänellä on suvussaan paljon nuoria, joista hänellä on vain hyviä kokemuksia: nuoret ovat ahkeria ja kohteliaita. Myös mediassa esiintynyt nuoriso miellytti häntä: ”Oon mä kattonu televisiota ja hyviähän ne on sielläkin.”

N3 myös kokee nuorison kehittyvän koko ajan entistä parempaan suuntaan esimerkiksi käytyihin sotiin suhtautumisessa. Hän myös tuntee nuorison suhtautuvan hyvin ikään-tyneisiin. Samalla tavalla hän uskoo ikään-tyneiden olevan yleisesti suopeita nuorisoa kohtaan.²⁰

Ensimmäiseksi haastateltu mies (M1, s. Kiskon pitäjässä 1917) oli tilastoista ja lehdistä saanut käsityksen, ettei nuoriso enää juuri kestäisi fyysisiä rasituksia. Hän ei itsekään oikein luottanut siihen, että nykyajan nuoriso pärjäisi ääriolosuhteissa, kuten sodassa. Hän koki erityisesti huumeiden huonontavan nuorisoa, mutta hänellä oli vain hyviä kokemuksia lapsenlapsistaan. Hän ei ollut kokenut ikäviä kohtaamisia nuorten kanssa. Hänen mielestään nuorisossa on monenlaisia ihmisiä, joista suurin osa on hyviä ja pieni osa huonompia. Hän koki vanhempien ja koululaitoksen roolin nuorten kasvattajina erityisen tärkeäksi. Hän oli myös huomannut nuorisossa tapahtuneen kehitystä. Hän ei kuitenkaan ajatellut nykyajan nuorisolla olevan enää annettavaa hänelle, eikä myöskään hänellä nuorisolle.²¹

Toiseksi haastateltu mies (M2, s. Kauhavalla 1921) ei juurikaan enää luottanut nykyajan nuorisoon ja koki, että nuoriso pääsee nykyään liian helpolla. Hänellä oli silti lähipiirinsä nuorisosta pääasiassa positiivisia kokemuksia. Hän oli kuitenkin ainoa haastateltu, jolla ei ole omia lapsia. Työurallaan nuorison parissa hän kohtasi vain pari negatiivisempaa tapausta. Hän ei ollut kuitenkaan pettynyt nykyajan nuorisoon, vaan ennemminkin niihin menetelmiin, joilla nuoria nykyisin kasvatetaan. Hän koki, että kasvatusta on hetyntynyt liikaa ja toivoo sitä tiukennettavan. Hänen mielestään yhteiskunnassa tulisi palata hänen nuoruutensa aikaisiin

²⁰ Haastattelu 6.

²¹ Haastattelu 1.

kasvatusihanteisiin ja -menetelmiin. Hän on toiminut ammattikoulussa opettajana ja esimerkiksi suosittelisi nolaamista koulussa häiritsevästi käyttäytyvien oppilaiden kasvattamiseen.

M2 ei silti kokenut nuorison muuttuneen paljoa vuosien saatossa. Hänen mukaansa nuorisolle on vain tuotu uusia käyttäytymistapoja yhteiskunnallisten muutosten, kuten naisen roolin muuttumisen, isänmaallisuuden heikkenemisen ja kasvatustietojen löyhentämisen, myötä. Näistä hänelle epämieluisista yhteiskunnallisista muutoksista johtuu hänen mukaansa sitten nuorison käyttäytymisen huonontuminen.²²

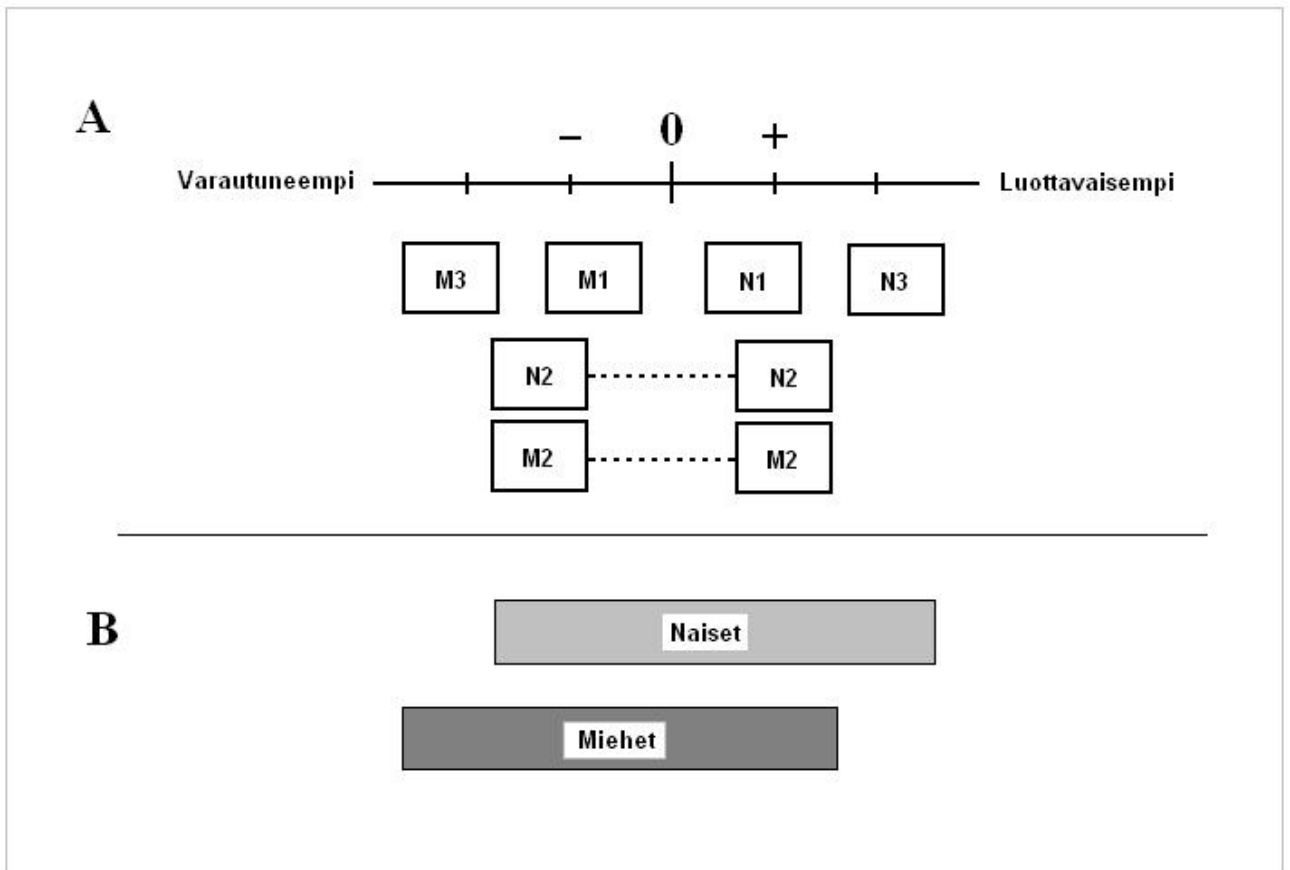
Kolmanneksi haastateltu mies (M3, s. Helsingissä 1923) kertoi nuorison muuttuneen huonompaan suuntaan. Haastateltu ei kokenut, että hänellä olisi nuorisolle mitään annettavaa, tai että nuorisolla olisi hänelle annettavaa. Hänen mukaansa nuoriso ei nykyään edes kuuntele ikääntyneitä tai vanhempiaan: ”Ei niitä pysty vanhemmat neuvomaan, eikä ne kuuntelekaan toisalta.” Hänellä ei kuitenkaan ollut henkilökohtaisia kokemuksia yhteenotoista nuorison kanssa, mutta kaikki hänen kuulemansa oli negatiivista, ” – – tappeluita ja viinankäyttöä ja muuta semmosta”.

Käsitystä haastatellun suhtautumistavoista on vaikeahkoa muodostaa, sillä hän vastasi usein aiheen vierestä ja ylimalkaisesti. Vastausten toistuvan ylimalkaisuuden voidaan ajatella kertovan osaltaan negatiivisesta tai erityisesti välinpitämättömästä suhtautumisesta, jota haastateltu ei kuitenkaan tilanteessa halua tuoda julki. Suoraan suhtautumisesta kertovat vastaukset olivat kuitenkin kaikki hyvin negatiivisväritteisiä.²³

Seuraavassa kuvassa (Kuva 2) on eritelty haastateltujen suhtautumista. Haastatellut on sijoitettu suoralle heidän osoittamansa luottavaisuuden ja varautuneisuuden perusteella (kuvan A-osa). Suoran keskikohta kuvaa neutraalia suhtautumista. Kuvan B-osassa havainnollistetaan haastateltujen naisten ja miesten suhtautumistapojen eroa. N2:n ja M2:n ajatuksissa oli huomattavissa sekä luottamusta että varautuneisuutta. Kummankaan suhtautuminen ei kuitenkaan ollut neutraalia: heidän mielipiteensä edustivat vuoroin varautuneisuutta ja luottavaisuutta. Siksi heidät on sijoitettu molemmin puolin suoralle.

²² Haastattelu 2.

²³ Haastattelu 3.

Kuva 2: Haastateltujen suhtautuminen

Huomattavaa tutkimuskysymyksen osaan ”Millaisia suhtautumistapoja ikääntyneiden sodan kokeneiden henkilöiden keskuudessa on nykyajan nuorisoon?” vastattaessa on se, että jo kuuden haastateltavan otoksesta nähdään, ettei suhtautumisessa näy yhtenäistä linjaa (ks. Kuva 2, osa A). Haastateltujen vastaukset vaihtelivat kysymyksestä riippuen, ja osa vastauksista kuvasti molempia suhtautumistapoja. Myös haastateltujen käsitykset siitä, että suurin osa ikäluokastaan suhtautuisi nuorisoon ainakin joksenaikin hyväksyen, sotivat vastaan stereotyyppistä ajatusta ikääntyneiden kollektiivisesta epäsuopeudesta. Suhtautuminen nuoreen riippuu haastateltavien kohdalla toisaalta myös nuoresta: yksittäiset, ikävät tapaukset eivät olleet muuttaneet haastateltujen suhtautumista koko nuorisoon. Suhtautumistapoja on siis luultavasti yhtä monta kuin ihmisiä.

Haastattelemistani henkilöistä naisten suhtautuminen tuntui olevan kuitenkin miehiä luottavaisempaa (ks. Kuva 2, osa B). Miesten keskuudessa on taas naisia konservatiivisempia ajatuksia esimerkiksi kasvatusihanteista ja sukupuolirooleista. Muun muassa näiden tekijöiden muodostumista pohditaan seuraavassa luvussa 3.2.

3.2. Suhtautumistapojen muodostuminen

Otin tutkimuksessani suhtautumistapojen lähtökohdiksi melko laajasti jaetut asenteet, ennako-odotukset ja henkilön omat kokemukset nuorisosta. Lähtöajatuksena on, että kun yksilö vertaa omia havaintojaan ja muualta kuulemiaan tietoja asenteisiinsa ja ennako-odotuksiinsa, hän muodostaa niiden perusteella kokonaiskuvan nuorison käyttäytymisestä. Aineiston analysoinnissa olenkin etsinyt näitä suhtautumistapojen pohjalla olevia ennako-luuloja, asenteita ja haastattelun omakohtaisia kokemuksia.

Olen pohtinut myös asenteiden muodostumista. Tutkimuksessa otetun lähestymisnäkökulman kannalta asenteiden pohjalla on arvoja, joiden toteutuminen suhtautumisen kohteen käyttäytymisessä vaikuttaa henkilön suhtautumiseen merkittävästi. Esimerkiksi jos henkilö arvostaa kohteliaisuutta, hän myös suhtautuu kohteliaaseen henkilöön suopeammin. Asenteita voidaan selittää arvojen lisäksi myös oppimisen tai ehdollistumien kautta. Asenne voidaan omaksua esimerkiksi siksi, että siitä on henkilölle hyötyä.²⁴

Shalom Schwartzin muodostama yleismaailmallinen arvojen luokittelu on hyvin käyttökelpoinen teoria myös ikääntyneiden asenteiden pohjalla olevia arvoja tarkasteltaessa. Schwarz on testannut luokittelunsa käyttökelpoisuutta esimerkiksi kartoittaessaan 49 kansalaisuuden arvoperustaista suhtautumista työhön.²⁵ Teorian käyttökelpoisuutta puoltaa myös sen käyttö useissa eri maissa, joissa se on tutkimusongelmien ratkaisussa osoittautunut selkeäksi ja luotettavaksi.²⁶ Schwartzin mukaan yleismaailmallisesti merkittävimpiä arvoja on kymmenen pääryhmää. Näitä pääryhmiä ovat itseohjautuvuus, vaihtelunhalu, hedonismi eli mielihyvän tavoittelu, suoriutuminen, turvallisuus, valtaa ilmentävät arvot, yhdenmukaisuuden tavoittelu, perinteet, hyvántahtoisuus ja universalismi.²⁷

Puohiniemen (1993) mukaan ikääntyneille ihmisille erityisen tärkeitä näistä kymmenestä arvosta ovat perinteiden ja turvallisuuden arvot.²⁸ Myös tutkimukseni tukee tätä ajatusta. Vaikka yhden haastattelun perusteella ei voidakaan nähdä kuin yksilön persoonallisuuden pinta, haastattelemissani henkilöissä oli nähtävissä juuri niitä piirteitä, joita Schwartz liittää perinteiden ja turvallisuuden arvostamiseen (esim. siisteys, oman asemansa hyväksyminen, sitoutuneisuus, perinteellisyys, yhteisökeskeisyys, kohteliaisuus ja vaatimattomuus).²⁹

²⁴ Himberg, L. & Jauhiainen, R. 1998, 38.

²⁵ Puohiniemi, M. 1995, 13–14.

²⁶ Auersalmi, M. 2005, 12.

²⁷ Himberg, L. & Jauhiainen, R. 1998, 34.

²⁸ Himberg, L. & Jauhiainen, R. 1998, 35.

²⁹ Puohiniemi, M. 1995, 21.

Haastattelujen perusteella lisäksi ikääntyneille ominaisten arvojen ryhmään kuitenkin myös yhdenmukaisuuden tavoittelun. Se tarkoittaa halua ja pyrkimystä välttää yhteiskunnan totuttujen tapojen häiritsemistä – siis eräänlaista konservatiivisuutta.³⁰ Yhdenmukaisuuden tavoittelun, perinteiden ja turvallisuuden arvot liittyvätkin yhteen: kaikki tarkoittavat vanhan säilyttämisen arvostamista.³¹ Myös Schwartzin teorian mukaan juuri perinteiden, turvallisuuden ja yhdenmukaisuuden tavoittelun arvoja esiintyy usein samoilla, vanhojen toimintatapojen säilyttämiseen pyrkivillä.³²

Yhdenmukaisuuden tavoittelu tulee esiin useaan otteeseen haastateltujen vastauksissa. Esimerkiksi M2 ehdottaa nuorison käyttäytymisen parantamiseksi palaamista takaisin ankarampaan ja toisaalta välittävämpään entisajan kotikasvatukseen. Kovempien otteiden puolesta puhui myös N2. Lähes jokainen haastateltu korostikin erityisesti vanhempien merkitystä lapsen kasvattajana ja oli sitä mieltä, että vanhemmat eivät hoida kasvattajan rooliaan enää yhtä hyvin kuin ennen. M2 puhui erityisesti naisen roolin muuttumisesta: hän ei pidä hyvänä sitä, että naiset käyvät nykyään työssä, sillä silloin lasten kasvatusta jää vähemmälle. Hän vetosikin ihmisen alkuperäiseen luontoon ja tehtäviin: mies on hänen mukaansa tuonut aikojen alusta lähtien ruoan perheeseen naisen hoitaessa kotiaskareet ja lasten kasvatuksen. M2 pyrkii siis tässä yhdenmukaisuuteen ja perinteiden säilyttämiseen: hänen nuoruutensa aikaisen yhteiskunnan vanhoista totutuista tavoista tulisi hänen mielestään pitää kiinni. Samalla hän pitää huonoina nuorille yhteiskunnan kehityksen mukana tuotuja uusia käyttäytymistapoja. M2 korosti myös koululaitoksen roolia kasvatuksessa, ja hän kokee myös perinteisen uskonnollisen ja isänmaallisen kasvatuksen vähentymisen negatiivisen asiana. Perinteiset arvot koti, uskonto ja isänmaa ovat hänen mielestään edelleen arvostettavia asioita. Nuorison ”huonontuminen” taas johtuu hänen mielestään pitkälti siitä, etteivät nuoret enää arvosta näitä asioita.³³

Yhdenmukaisuuden tavoittelu ilmenee myös siinä, että kaikki paitsi N3 korostivat vanhempien roolin muuttumisen lisäksi yhteiskunnan muutosten negatiivisia vaikutuksia nykyajan nuorisoon ja sanovat asioiden olleen ennen paremmin. N3:a lukuun ottamatta kaikki haastatellut mainitsivat erityisesti huumausaineiden lisääntyneen käytön nykyajan nuorisoa varjostavana tekijänä ja kolme haastatelluista (M1, N1 ja N2) totesi, että ennen näin ei ollut.³⁴ Tässä haastateltujen voidaan taas ajatella pyrkivän entisiin aikoihin ja olevan tyytymättömiä siihen, miten esimerkiksi päihdekasvatus hoidetaan nykyään. Yhdenmukaisuuden ar-

³⁰ Himberg, L. & Jauhiainen, R. 1998, 35.

³¹ www.lut.fi/tuta/lahti/osmo/html/arvot/lisaa2.htm, 27.11.2006

³² Puohiniemi, M. 1995, 17.

³³ Haastattelut.

³⁴ Haastattelut.

von lisäksi tutkimuksessa korostuivat siis ikääntyneille tyypilliset turvallisuuden ja perinteiden arvot. Haastatellut halusivat pitää vanhasta kiinni ja heidän vastauksissaan onkin tunnistettavissa haikeutta – siis tunteiden vaikutusta suhtautumistapoihin.

Kolmen tutkimuksessani eniten esiintyneen arvojen pääryhmän (turvallisuuden, perinteiden ja yhdenmukaisuuden tavoittelun) voidaan kaikkien nähdä liittyvän sosialisatioon. Sosialisatiolla tarkoitetaan prosessia, jossa yksilö oppii vanhemmiltaan, sukulaisiltaan, ystäviltään, koululaitokselta ja medialta (sosiaalistajilta) yhteiskunnassa pärjäämiseen tarvittavat tiedot ja taidot.³⁵ Haastatellut ja nuoriso ovat sosiaalistuneet aivan erilaisiin maailmoihin ja erilaisin keinoin, sillä yhteiskunta on vaatinut 70 vuotta sitten jäseniltään hyvin erilaisia taitoja kuin nykyisin. Vaikka sosiaalistuminen on elämänikäinen prosessi³⁶, henkilölle nuoruudessa opetetut toimintamallit vaikuttavat hänen käsityksiinsä vahvimmin vanhuudessaakin. Syntyy ristiriita: haastatellut pyrkivät yhdenmukaisuuteen nuoruutensa yhteiskunnan ihanteiden kanssa. Täten he eivät ole siis tyytyväisiä nykyajan yhteiskuntaan, jossa he eivät välttämättä pärjää yhtä hyvin kuin nuoruutensa maailmassa. Haastatellut olivatkin tyytymättömiä esimerkiksi siihen, millainen suhtautuminen työntekoon tai päihteisiin nuorille opetetaan nykyään. Näin ollen tyytymättömyyttä ilmenee sekä sosiaalistajia (mainittuja esim. vanhemmat, yhteiskunta, uskonnollinen yhteisö, media ja koulu) että sosialisatioprosessin tuloksia kohtaan (mainittuja esim. nuorison lisääntynyt huumausaineiden käyttö, nuorison epäinhimillistyminen, vähentynyt kohteliaisuus, yhteiskunnan arvostamisen puute ja epäisänmaallisuus). Vastaavasti positiivisen suhtautumisen nuorisoon voidaan ajatella periytyvän siitä, että henkilö on tyytyväinen nykyajan yhteiskuntaan ja siinä kasvaneisiin nuoriin (esim. N3 ylisti nykyajan koululaitosta ja nuorison ahkeruutta ja kunnollisuutta).³⁷

Kaksi haastatelluista (N2 ja M2) mainitsi sen, että nuoriso ei ole muuttunut ihmisinä siitä, millaista nuoriso oli heidän nuoruudessaan. Ainoastaan vanhempien ja yhteiskunnan tarjoamat mallit ovat muuttuneet. Tätä myötä myös nuorison käyttäytyminen on heidän mukaansa muuttunut.³⁸ Tämä vahvistaa taas ajatusta siitä, että koska haastatellut ovat tyytymättömiä tai tyytyväisiä nykyajan yhteiskuntaan, he ovat tyytyväisiä tai tyytymättömiä myös sen tuotteeseen – siis nuorisoon.

Sosialisatioprosessi muotoutuu hyvin pitkälti tarpeiden ja arvojen perusteella. Yhteiskuntaan syntyvä yksilö pyritään kasvattamaan ensinnäkin yhteiskunnassa pärjääväksi ja

³⁵ Himberg & Jauhiainen 1998, 206.

³⁶ Himberg & al 1999, 14.

³⁷ Haastattelut.

³⁸ Haastattelut.

sitten ”hyväksi kansalaiseksi”. Joskus nämä sosialisatioprosessin tavoitteet menevät ristiin, esimerkiksi nyky-yhteiskunnassa pärjäämiseen voidaan ajatella tarvittavan röyhkeyttä, jota puolestaan ei yleensä lasketa hyvän kansalaisen tunnuspiirteisiin. Tällöin yleensä yhteiskunnassa pärjäämisen tavoite korostuu: kunhan yksilö pärjää, keinoilla ei ole välttämättä niin paljoa väliä. Kun näitä yhteiskunnassa pärjäämiseen tarvittavia ominaisuuksia opetetaan sosialisatioprosessissa yksilölle, muokataan samalla yksilön arvomaailmaa, ts. kärjistäen kerrotaan, mikä on hyödyllistä ja arvostettavaa. Koska haastateltujen arvomaailma on erilainen kuin nykyisin sosialisatioprosessissa opittava, haastatellut saattavat olla tyytymättömiä nykyajan yhteiskunnan kehityssuuntiin ja sitä myötä nuoriin ja heidän arvomaansa. Esimerkiksi N1 mainitsi yhteiskunnan muutosten koneellistaneen nuorisoa myös henkisesti.³⁹

Haastatteluiden perusteella voin ajatella, että suhtautumiseen nuorisoa kohtaan saatavat vaikuttaa siis perustavasti nuorison ja ikääntyneiden arvomaailmojen eroavaisuudet ja tätä myötä nykyajan yhteiskuntaan ja sosialisatioprosessiin suhtautuminen. Arvomaailmojen erojen voidaan taas ajatella johtuvan olosuhteiden ja aikakauden eroista. Ennen arvostettiin esimerkiksi ankaraa työntekoa, isänmaallisuutta ja vanhempien kunnioittamista nykyä enemmän, jolloin yksilö myös pyrittiin sosiaalistamaan ahkeraksi, kuuliaiseksi ja nöyräksi. Työvälineiden ja liikkumiskeinojen ollessa huonompia jo pienet lapset joutuivat tuomaan leipää kotiin. Esimerkiksi N1 ja M1 tekivät jo nuoruudessaan paljon töitä.⁴⁰ Suhtautumistapojen perustan voidaan siis ajatella juontuvan juuri niihin oloihin, joihin henkilö syntyi ja joissa hän on eli nuoruutensa.

Vanhuuden kehitystehtävänä on Erik H. Eriksonin mukaan oman eletyn elämän hyväksyminen, joka onnistuessaan johtaa minän eheyteen.⁴¹ Eriksonin mukaan ihmisen on tärkeää kokea eletty elämänsä merkitykselliseksi ja hyväksi, jotta hän ei vaipuisi epätoivoon. Tämän takia on ymmärrettävää, että ikääntynyt ihminen pitää entisiä aikoja nykyisiä jopa huomattavasti parempina, vaikka olot eivät olisi todellisuudessa parantuneet hänen kannaltaan. Näin siksi, että kehitystehtävän onnistumisen kannalta on hyödyllistä kokea nuoruuden maailman olevan parempi ja tarjonneen enemmän kuin nykyisen vanhuuden maailman, jonka tulee pian jättämään taakseen. Halu palata nuoruuteen voi elämänsä loppupuolella olevilla ikääntyneillä näin ollen olla vielä luonnollista voimakkaampaa, kun taas nuorisolla on elämä vasta edessään. Nuoret haluavat useammin muuttaa yhteiskunnan totuttuja tapoja⁴², mistä syntyy arvoriiriä ja negatiivista asennoitumista nuorison ja ikääntyneiden välille.

³⁹ Haastattelu 4.

⁴⁰ Haastattelut 1 ja 4.

⁴¹ Himberg & al 1999, 23.

⁴² Himberg & Jauhiainen 1998, 35.

Ikääntyneiden ja nuorien arvomaailmat eivät kuitenkaan aina törmää. Positiivinen esimerkki nuorisoon suhtautumisesta on N3 ja positiivinen esimerkki suhtautumistapojen muodostumisesta erityisesti N1. N1 kertoi monissa vastauksissaan, ettei hän itse pidä ikääntyneistä ihmisistä, ja että hän tulee hyvin toimeen nuorten kanssa.⁴³ Tässä voidaan ajatella olevan taustalla juuri haastatellun ja toisten ikääntyneiden arvomaailmojen erilaisuus ja toisaalta haastatellun ja nuorison arvomaailmojen samankaltaisuus. Hänen suhtautumisensa voidaan siis ajatella pohjatuvan tyytyväisyydestä nykyajan yhteiskuntaan ja sosialisatioprosessiin ja sen tuotteeseen: nuorisoon. Tätä myötä hän taas kokee nuorison käyttäytymisen hyväksi. Tällaisen suhtautumistavan taustalla saattaa vaikuttaa esimerkiksi kyseisellä haastatellulla oleva nuorisokasvattajakoulutus, johon hän olisi tuskin hakeutunutkaan, jos hänen ja nuorison arvomaailmoissa olisi radikaaleja eroja. Haastatellun ja nuorison samankaltaisista kiinnostuksen kohteista kertoo myös se, että hänellä on läheinen nuorisoon kuuluva ystävä, johon hän on säännöllisesti yhteydessä.

Sodan kokemisen vaikutus haastateltujen suhtautumiseen on nähtävissä siinä, että heille sotaa koskevat kysymykset ovat tärkeitä. Muutoin sodan kokeminen ei ole varmastiakaan muokannut suhtautumistavoista juurikaan erilaisia kuin niillä ikääntyneillä, jotka eivät ole kokeneet sotaa. Esimerkiksi M1:lle oli tärkeä kysymys siitä, pärjäisikö nuoriso enää sodassa. Koska hän sanoi, ettei uskoisi nuorison enää pärjäävän sodassa, hän ei luottanut nuorisoon oikein enää muutenkaan. Muille miehille ja naisille tärkeää oli taas se, miten nuoriso suhtautuu menneisiin sotiin. Kaikki M2:ta lukuun ottamatta olivat kuitenkin entistä tyytyväisempiä nuorten suhtautumiseen: heidän mielestään nuoret ovat vasta nyt alkaneet kunnioittaa sodan käyneitä. Ikääntyneet kaipaavat siis vastavuoroisuutta: jotta he kunnioittaisivat nuorisoa, nuorison tulisi kunnioittaa heitä ja heidän saavutuksiaan.

Tarkasteltaessa sukupuolten välisiä eroja suhtautumisessa voi huomata, että haastateltujen naisten suhtautuminen oli miehiä myönteisempää (ks. Kuva 2, osa B). Tämä saattaa johtua siitä, millaiseksi eri sukupuolet käsittävät nykyaikaisen yhteiskunnan ja sosialisatioprosessin. Miesten ja naisten suhtautumistapojen muodostumisen kannalta suurin ero 1920–1930-lukujen ja nykypäivän yhteiskunnissa on sukupuoliin liitettävien odotusten ja roolien muuttuminen. Ennen naisten ja miesten väliset rooli- ja tehtäväjaot olivat selkeämmät, kun taas nykyisin naiset tekevät enemmän miesten töitä ja toisin päin. Yhdenmukaisuuden tavoittelu näkyy tässä suhteessa erityisesti M2:n käsityksissä siitä, että nuorison käyttäytymisen heikkeneminen johtuu suuresti naisen roolin muutoksesta hänen nuoruuteensa verrattuna. Hänen mielestään se, että äidit tekevät nykyisin töitä sen sijaan, että he olisivat kotona kas-

⁴³ Haastattelu 4.

vattamassa ja hoitamassa lapsia, on tärkeimpiä syitä nuorison ”huonontumiselle”. Naiset saattavat taas suhtautua positiivisemmin nykyajan yhteiskunnan vapaampiin sukupuolirooleihin ja sitä myötä nuorisoon sen takia, että heidän mielestään tämä väljentyminen naisten ja miesten rooleissa on hyvä asia. Naiset ovat myös usein tiiviimmin lasten kasvattamisessa mukana kuin miehet. Voidaan ajatella, että he suhtautuvat nuorisoon miehiä suopeammin siksi, että he ovat myötävaikuttaneet nuorison käytökseen miehiä enemmän.

Yhteenvedon edellä todetuista tekijöistä olen hahmotellut seuraavan kaavan haastateltujen suhtautumistapojen muodostumiseen vaikuttavista tekijöistä.

Suhtautuminen

$$\approx \text{ennakko-odotukset} + \frac{\text{kokemukset} + \text{tunteet}}{\text{tulkinta}} + \frac{\text{arvot}}{\text{arvojen toteutuminen suhtautumisen kohteessa}}$$

Kaavassa ennakko-odotuksilla tarkoitetaan yksilön alkuperäisiä, esimerkiksi mediasta tai ystäväpiiristä omaksuttuja luulonomaisia käsityksiä, jotka vaikuttavat suhtautumiseen. Esimerkiksi N3 oli saanut suuren osan positiivisista käsityksistään joukkoviestimistä. Toisaalta M3:n varautuneet käsitykset periytyivät suuresti negatiivisväritteisestä uutisoinnista, sillä henkilökohtaisia kokemuksia nuorisosta hänellä ei juuri ollut.⁴⁴

Kokemuksilla kaavassa tarkoitetaan puolestaan yksilön henkilökohtaisia kokemuksia nuorisosta. Yleisesti ottaen hyvät kokemukset luovat positiivisia, huonot negatiivisia ajatuksia ja suhtautumistapoja. Esimerkiksi N1:n positiiviset kokemukset hänen ystävyssuhteestaan nuoren kanssa ovat olleet varmasti luomassa hänen yleisestikin luottavaista suhtautumistaan. Kokemusten muodostamien suhtautumismallien laatuun vaikuttaa aina kuitenkin myös tulkinta kokemuksesta. Toinen saattaa esimerkiksi tulkita nuorisoporukan riehakkaan käyttäytymisen häiritseväksi ilkeväkiseksi, toinen terveeksi hauskanpidoksi. Esimerkiksi N2:n väkivaltainen yhteenotto nuoren kanssa ei ollut vaikuttanut hänen yleiseen suhtautumiseensa, sillä hän oli tulkinnut nuoren olleen huumausaineiden vaikutuksen alaisena ja muutenkin poikkeustapaus. Myös N3 ajatteli huonosti käyttäytyvien nuorten olevan vain poikkeuksia.⁴⁵ Vastaavasti joku saattaisi tulkita vain yhden negatiivisen kokemuksen perusteella koko nuorison käyttäytyvän huonosti.

Myös kokemusten synnyttämät tunteet – niin positiiviset kuin negatiivisetkin – vaikuttavat suhtautumiseen, ja myös niiden vaikutus riippuu tulkinnasta. Yleisesti ärtynyt henkilö saattaa esimerkiksi tulkita ärtymyksensä heti nuorison syyksi, vaikka todellinen syy olisi

⁴⁴ Haastattelut 3 ja 6.

⁴⁵ Haastattelut 5 ja 6.

muualla. Näin myös suhtautuminen nuorisoon voi tulla varautuneemmaksi. Suhtautumistapoihin vaikuttavia tunteita voivat haastatelluilla olla myös esimerkiksi kaipaus entiseen tai luottavaisuus tulevaan aikaan ja nuorisoon. Näiden tunteiden vaikutuksen arvioimiseen voidaan käyttää esimerkiksi osiossa 2.1. esiteltyä Homansin sosiaalisen vaihdon teoriaa. Sosiaalisen vaihdon ajatus olikin nähtävissä haastateltujen mielipiteissä. Esimerkiksi haastatelluista nuorisoon ehdottomasti varautuneimmin suhtautunut M3 totesi myös, ettei hänellä ole nuorisolle eikä nuorisolla hänelle mitään annettavaa. Nuorisoon positiivisimmin suhtautuneet N1, N2 ja N3 taas totesivat, että nuorilla on heille paljon annettavaa samoin kuin heillä nuorille.⁴⁶

Arvojen ja arvojen toteutumisen suhde tarkoittaa kaavassa sitä, miten yksilön arvostamat asiat toteutuvat suhtautumisen kohteessa – siis nuorisossa. Esimerkiksi hyvin luottavaisesti suhtautunut N3 arvosti elämässä erityisesti tavoitteellisuutta ja kunnollisuutta, ja koki myös nuorisossa olevan runsaasti näitä ominaisuuksia. Nuorisoon varautuneimmin suhtautunut M3 taas löysi nuorison käyttäytymisestä lähinnä moitittavaa.⁴⁷

Arvojen ja arvojen toteutumisen suhde liittyy samalla myös henkilön nuoruudenaikaisen ja nykyisen yhteiskunnan eroihin: jos henkilön arvoissa ja nykyajan nuorison käyttäytymisessä ja arvoissa on suuri ristiriita, myös suhtautuminen nuorisoon on varautuneempaa.

Kun edellä mainitut tekijät yhdistetään, saadaan yleiskuva haastatellun suhtautumisesta. Kaavan heikkoutena on, että ennako-odotusten, kokemusten, arvojen ja tunteiden operationalisointi eli mitattavaan muotoon muuttaminen on hankalaa. Kaavaa ei voidakaan perustellusti soveltaa yksilöiden suhtautumistapojen erotteluun – siis sen pohtimiseen, suhtautuuko toinen nuorisoon luottavammin kuin toinen. Kaavaa käytettäessä onkin meneteltävä kuin edellä esitettyssä mallissa haastateltujen suhtautumisesta (Kuva 2). Yksilöitä voidaan kaavan avulla siis vain karkeasti erotella luottavaisempiin ja varautuneempiin.

Yhtälön tarkoituksena on myös selvittää suhtautumistapoihin vaikuttavia tekijöitä ja niiden yhteyttä. Kaava havainnollistaa myös sitä haastatelluista nähtävissä olevaa seikkaa, että suhtautumiseen vaikuttaa moni eri tekijä. Yhdelläkään haastatellulla mikään yksittäinen negatiivinen kokemus nuorisosta ei ollut heistä tehnyt koko nuorison käyttäytymisestä epäsuotavaa. Eri henkilöillä eri tekijöillä saattaa olla myös erilainen painoarvo suhtautumisen muodostumisessa. Esimerkiksi M3:lla ennako-odotusten osuus suhtautumisen muodostumisessa on ilmeisesti huomattavan suuri, sillä hänellä ei ollut juurikaan henkilökohtaisia kokemuksia nuorisosta.⁴⁸

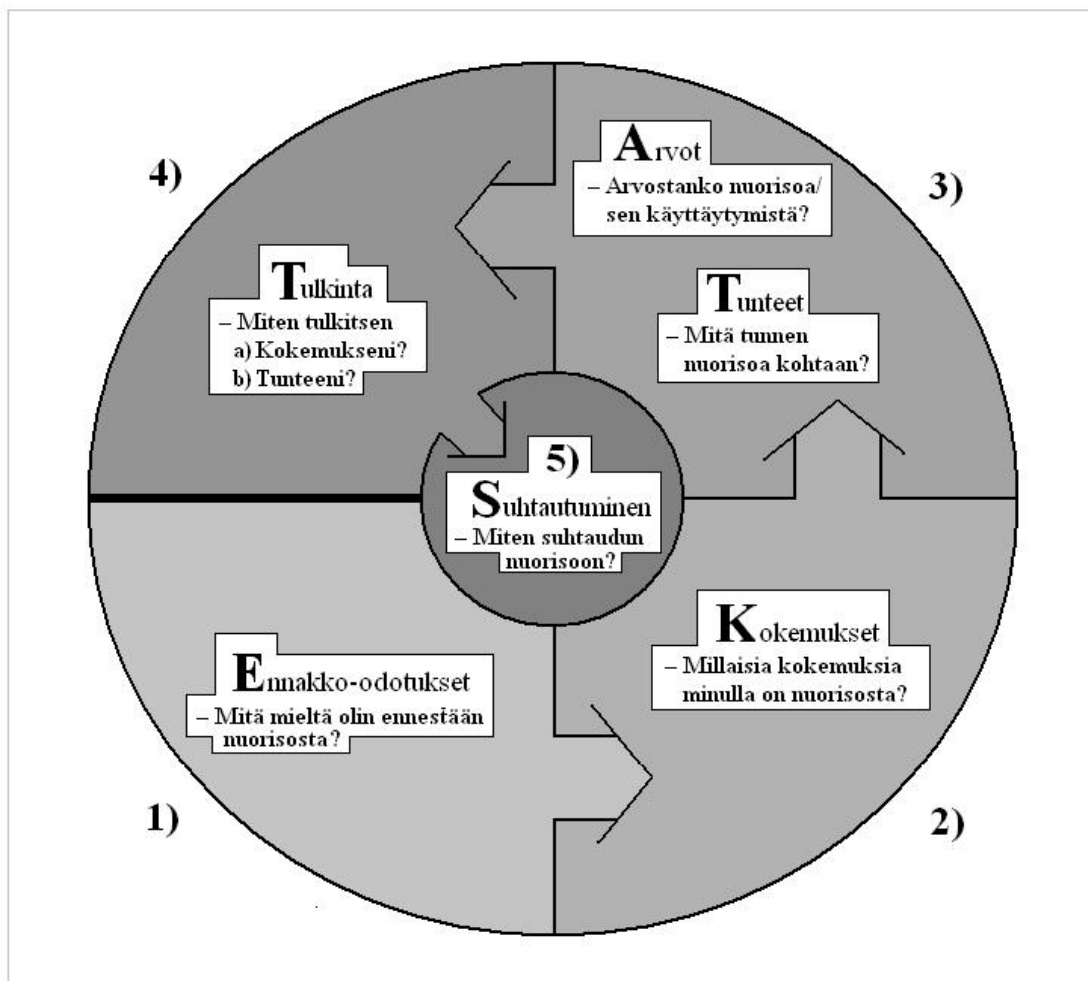
⁴⁶ Haastattelut 3, 4, 5 ja 6.

⁴⁷ Haastattelut 3 ja 6.

⁴⁸ Haastattelu 3.

Huomattavaa luomassani yhtälössä on myös se, että se on sovellettavissa perustellusti vain haastateltujen ja laajimmillaankin ikääntyneiden henkilöiden nuorisoon suhtautumista arvioitaessa. Esimerkiksi kaavan toteutuksessa korostettujen yhdenmukaisuuden ja perinteiden arvojen suuren merkityksen suhtautumisen muodostajana voidaan ajatella koskevan vain ikääntyneitä ihmisiä. Nuoremmat ovat yleisesti ottaen jo tottuneempia maailman muutoksiin ja uusiin käytäntöihin, ja tutkimustenkin (Puohiniemi 1993) mukaan heillä korostuvat Schwartzin esittelemistä arvoryhmistä eri ryhmät kuin ikääntyneillä, esimerkiksi vaihtelunhalu ja suoriutuminen.⁴⁹ Näin ollen heidän kohdallaan ei voidakaan pitää kokemuksia yhteiskunnan tilasta yhtä merkittävänä suhtautumistapojen muodostajana kuin haastateltujen keskuudessa tämän tutkielman perusteella.

Seuraavan vaiheittaisen mallin suhtautumistapojen muodostumisesta (Kuva 3) olen luonut yhdistämällä kaavani ajatuksen suhtautumiseen vaikuttavista tekijöistä Ulric Neisserin muotoilemaan havaintokehän periaatteeseen.

Kuva 3: Vaiheittainen malli suhtautumistapojen muodostumisesta

⁴⁹ Himberg & Jauhiainen 1998, 35.

Neisserin havaintokehän perustavanlaatuisena ideana on se, että vanhat sisäiset mallimme ohjaavat havaintojamme. Suhtautumistapojen muodostumiseen sovellettuna ajatus tarkoittaa sitä, että yksilön ennako-odotukset voivat vaikuttaa siihen, millaisia kokemuksia hän ympäristöstään valikoi ja miten hän ne tulkitsee. Esimerkiksi negatiiviset ennako-odotukset voivat suunnata havaitsemaan erityisesti nuorison negatiivista käyttäytymistä.

Samalla tavalla kuin ennako-odotukset vaikuttavat kokemuksiin, kokemukset vaikuttavat niihin tunteisiin, joita yksilöllä on nuorisoa kohtaan: positiiviset kokemukset luovat positiivisia, negatiiviset negatiivisia tunteita. Samalla kokemukset antavat aineksia verrata omia arvoja nuorison käyttäytymiseen ja nuorison arvoihin – kyseessä on siis usein yksilön omien ihanteiden vertaaminen nykyajan yhteiskunnan ihanteisiin.

Kuten edellä on todettu, suhtautumisen muodostaa viime kädessä yksilön tulkinta. Se, miten yksilö tulkitsee kokemuksensa ja tunnereaktionsa, vaikuttaa yleiskuvaan nuorisosta ja siten myös suhtautumiseen.

Jotta ikääntyneiden ja nuorison suhteita voitaisiin kohentaa, tutkimukseni perusteella tärkeintä olisi lisätä tietoisuutta suhtautumiseen vaikuttavista tekijöistä. Jos sekä nuoret että ikääntyneet ymmärtäisivät konfliktien perusaineksen, arvomaailmojen erilaisuuden, voisivat avoimuus ja ymmärrys lisääntyä. Tällöin yleistyisi varmasti myös ajatus, että sukupolvilla on toisilleen annettavaa – ja myös suhteet paransivat. Ovathan maailmanlaajuiset konfliktitkin usein seurausta vain ajatustapojen erilaisuudesta – ja siitä, että kaikki ajattelevat oman ajatustapansa olevan oikea. Ikääntyneiden ja nuorten väliset ristiriidat eroavat kuitenkin maailmanlaajuisista kriiseistä siinä, että ne olisi helpompi ratkaista. Lääkkeeksi riittäisi usein nuoren vierailu pullakahvilla ja ikääntyneen visiitti skeittirampille – ja monta sylillistä avointa mieltä.

4. Lopuksi

Psykologisen tutkimuksen menetelmiin liittyy aina ongelmia. Kun kvantitatiivinen tutkimus ei ota huomioon poikkeuksia ja yksilöitä, kvalitatiivinen tutkimus ei taas pysty mittavaan yleistettävyyteen. Ihmisen toiminnan tai suhtautumistapojen täydellinen selvittäminen ei ole mahdollista. Kun ihminen ei pysty edes itse näkemään täysin objektiivisesti oman mielensä sisälle ja tuomaan psyyken rakenteita sanoiksi, toisen henkilön tulkinta näistä mielensisäisistä toiminnoista perustuu aina hieman oletuksille ja tulkinnoille. Havaintokehä voi ohjata myös tutkijaa havaitsemaan aineistostaan sellaisia asioita, joita hän odottaa löytävänsä tai

haluaa löytää. Samalla tavalla esimerkiksi kysymysten esittämisjärjestys on voinut ohjata haastateltujen vastauksia nostalgiaan ja vanhojen aikojen kaipaamiseen. Myös sodan kokemisen korostaminen joissain kysymyksissä on voinut ohjata haastatellun vastauksia.

Jokainen ihminen on ainutlaatuinen yksilö ja sama vastaus kahdella eri ihmisellä saattaa perustua täysin erilaisiin tapahtumiin ja kokemusmaailmoihin. Yleistettävää käsitystä suhtautumistapojen muodostumisesta ei siis voida varsinkaan kuuden henkilön otoksen perusteella esittää, vaikka haastateltujen satunnainen valitseminen ja heidän taustojensa erilaisuus paransivat varmasti tulosten yleistettävyyttä.

Muutenkin parhaimmillaan voitaisiin muotoilla vain jokseenkin epävarma ennuste suhtautumisesta. Voisikin olla mielenkiintoista toteuttaa kvantitatiivinen jatkotutkimus ja saada näin ehkä yleistettävämpi kuva ikääntyneiden suhtautumisesta nykyajan nuorisoon. Myös luomieni suhtautumisen muodostumisen mallien testaaminen suuremmalla otoksella olisi mielenkiintoista. Toisaalta myös nuorison suhtautumisesta sotaveteraaneihin voisi olla mielekästä toteuttaa tutkimus vertailuaineiston saamiseksi.

Haastatellun yksilön tulkinnat, toiveet, odotukset ja mahdolliset pelot muokkasivat myös koko ajan hänen käsityksiään, ja näistä asioista riippuen hän olisi saattanut toisessa tilanteessa antaa täysin erilaisen vastauksen kuin toisessa. Vaikka pyrinkin luomaan haastatteluihin vapautuneen tunnelman, haastatellut puhuvat nuorisosta keskenään varmasti ainakin hieman eri sävyyn kuin minulle.

Vaikka olenkin pyrkinyt objektiivisuuteen, tutkielmaan jää siis silti kädenjälkeni. Esimerkiksi jos suhtautuminen olisi alusta lähtien määritelty behavioristisesti vain ärsykeestä aiheutuvaksi reaktioksi eikä mielensisäisten arvojen ja ennakko-odotusten muodostamaksi näkemyskokonaisuudeksi, tutkimus olisi toteutettu tutkimusmenetelmien valintaa myöten täysin eri tavalla. Tällöin tutkimus olisi luultavasti tuottanut ainakin hieman erilaisia selityksiä ilmiölle.

Haastatellun vastausten ja paperin välissä on siis sekä tahallisesti että tiedostamattomasti valikoiva suodatin, minä. Kuten edellä on todettu, monet haastateltujen vastaukset ovat olleet myös kierteleviä, peitteleviä ja epämääräisiä. Niiden pohjalla olevat käsitykset ovatkin jääneet vain minun pääteltävikseni. Haastattelutilanne on koettu: siitä on luotettavana muistona enää ääntä nauhalla ja litteroidut haastattelut. Silti olen mielestäni onnistunut työssäni. Toivon, että olen tuonut joitain uusiakin ajatuksia ikääntyneiden ja nuorten välisiin suhteisiin ja kyennyt selvittämään joitakin niiden alkuperiä. Olen ainakin itse saanut avartaa näkemyksiäni ikääntyneistä ihmisistä ja heidän ajatusmaailmoistaan. Vaikka olemme syntyneet erilaisiin yhteiskuntiin ja arvomme ovat erilaiset, meitä yhdistää yksi piirre: halu ymmärtää.

Uskon myös tutkimukseni päätelmien olevan suhteellisen luotettavia, vaikka haastattelun senhetkiseen mielentilaan ja odotusten muodostaman tilannetulkinnan värittämään ajatusmaailmaan ei voidakaan enää palata kysymään, mitä hän todellisuudessa tuolla ainutkertaisella hetkellä tarkoitti. Samalla tavalla haastatellut voivat palata kaipaamaansa ja parempana pitämäänsä nuoruuteensa vain muistoissaan.

Toiseksi haastatellun miehen ja Juha Vainion tunnetun laulun sanoin: ”Aika entinen ei koskaan enää palaa.”

5. Kiitokset

Esitän kiitokseni Oulunkylän kuntoutussairaalan johtajalle Veikko Puputille ja muulle henkilökunnalle huomioivasta ja auliista yhteistyöstä, sekä tietysti haastattelutilanteisiin mielenkiinnolla ja innostuneesti suhtautuneille haastatelluille. Suuren kiitoksen ansaitsee myös työtäni ohjannut Helsingin yliopiston Viikin normaalikoulun psykologian ja uskonnon opettaja Heikki Niskanen, jonka korjaukset ja ohjeet ovat olleet elintärkeitä tutkielman työstämisessä. Lisäksi haluaisin kiittää ystäviäni Rami Alataloa ja Antto Orasmaata ideoista, kannustuksesta ja kiinnostuksesta työhöni.

6. Lähteet ja kirjallisuus

6.1. Lähteet

Laaksonen, Ola. Haastattelu 1 (M1). Oulunkylän kuntoutussairaalassa 23.9.2005. Tutkijan hallussa.
 Laaksonen, Ola. Haastattelu 2 (M2). Oulunkylän kuntoutussairaalassa 23.9.2005. Tutkijan hallussa.
 Laaksonen, Ola. Haastattelu 3 (M3). Oulunkylän kuntoutussairaalassa 23.9.2005. Tutkijan hallussa.
 Laaksonen, Ola. Haastattelu 4 (N1). Oulunkylän kuntoutussairaalassa 23.9.2005. Tutkijan hallussa.
 Laaksonen, Ola. Haastattelu 5 (N2). Oulunkylän kuntoutussairaalassa 23.9.2005. Tutkijan hallussa.
 Laaksonen, Ola. Haastattelu 6 (N3). Oulunkylän kuntoutussairaalassa 23.9.2005. Tutkijan hallussa.

6.2. Kirjallisuus

Auersalmi, M. 2005. *Merkitysten ja arvojen miellelyhtymät kuluttajien suhtautumisessa luomutuotteisiin – Ladder-menetelmän sovellus*. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/maa/talou/pg/auersalmi/merkitys.pdf>, 27.11.2006

Alasuutari, P. 1993. *Laadullinen tutkimus*. Vastapaino, Jyväskylä.

Dunderfelt, T., Laakso, J., Niemi, P., Peltola, R., & Vidjeskog, J. 2001. *Yksilöllinen ihminen*. WSOY, Porvoo.

Himberg, L. & Jauhiainen, R. 1998. *Suhteita, Minä, me ja muut*. WSOY, Porvoo.

Himberg, L., Laakso, J., Peltola, R., Näätänen, R. & Vidjeskog, J. 1999. *Kehittyvä ihminen*. WSOY, Porvoo.

Kalakoski, Laarni, Paavilainen, Kallio, Oksala & Stenius 2005. *Persoona*. Kognitiivinen psykologia. Edita, Helsinki.

Peltola, R., Himberg, L., Laakso, J., Niemi, P. & Näätänen, R. 1999. *Toimiva ihminen*. WSOY, Porvoo.

Puohiniemi, M. 1995. *Values, consumer attitudes and behaviour*. An application of Schwartz's value theory to the analysis of consumer behaviour and attitudes in two national samples. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia, Helsinki.

www.akaanseutu.fi/keskustelu/698847427335, 27.11.2006

www.lut.fi/tuta/lahti/osmo/html/arvot/lisaa2.htm, 27.11.2006

www.oulunkylankuntoutussairaala.fi/, 27.11.2006

www.uta.fi/tyt/avoin/verkko-opinnot/sosiaalipsykologia/kulttuuri.html, 27.11.2006